

SARA HEINÄMAA

TAAKSEPÄIN KATSOVISTA OPERAATTOREISTA ESI-REFLEKTIIVISEEN TIETOISUUTEEN: HUOMAUTUKSIA ESA SAARISEN SARTRE-LUENNASTA

n rynnättävä Kaisaniemenkadulta Pukevan tavarataloon, yhdeltä pitkäksi venyneeltä luennolta toiselle.¹ Juoksemme suoraan tavaratalon rullaportaisiin, Ilari Nummi ja Georg Hackman edellä ja minä heti perässä. Ylös toiseen tai kolmanteen kerrokseen, naistenosaston läpi, vaatetankojen ja hyllyjen poikki kahvilaan, ohi parkkihallin, ulos Fabianinkadulle, katua alas, sisään Metsätaloon ja lopuksi portaita harppoen kolmanteen kerrokseen.

Joka tiistai saavumme paikalle myöhässä. Metsätalon yläkerroksessa luentosalin ovi on jo suljettu. Seisomme hengästyneinä käytävässä, keräämme rohkeutemme ja tupsahdamme keskelle juuri alkanutta luentoa.

Esa Saarinen on puhumassa joko esi-reflektiivisestä tietoisuudesta tai itselleen-olemisen ja itsessään-olemisen monimutkaisista suhteista. Hän heiluttaa kädessään muistiinpanoja, jotka on kirjoittanut amerikkalaisesta yliopistokirjakaupasta löytämälleen keltaiselle viivapaperille, ja tarttuu sitten katederilla lepäävään Sartren *L'être et le néant* -teoksen englanninnokseen. Kirja on paperikantinen, täynnä värillisiä muistilappuja ja selattu hiirenkorville. Sali on tupaten täynnä. Saarinen nyökkää innostuksensa lomasta pikaisen tervehdyksen meille myöhäisille. Joku viittoilee tyhjälle penkinpätkälle, tai istumme ikkunan viereen lattialle.

Olen tavannut Nummen ja Hackmanin opiskelijajuhlissa, ja nämä toisen vuoden opiskelijat ovat vakuuttaneet minut muutamassa minuutissa siitä, että heti ensimmäisenä vuonna on ryhdyttävä kuuntelemaan myös syventävien opintojen luentoja. Niinpä erilaisten johdantokurssien ja perehdyttämisjaksojen lisäksi seuraan André Mauryn ruotsinkielistä seminaaria Wittgensteinin estetiikasta (tarkemmin sanottuna Wittgensteinin värejä koskevista huomautuksista), Simo Knuutilan luentoja Duns Scotuksesta ja Wilhelm Ockhamilaisesta sekä Antti Hautamäen intensiivisen logiikan syventävää kurssia, ja nyt opiskelijatovereiden rohkaisemana ryntään joka tiistai myös Metsätalon kolmanteen kerrokseen Esa Saarisen *Sartre*-luennoille.

x x x

Saarinen luennoi samalla kun opiskelee itsekin. Hänen varsinainen asiantuntemuksensa koskee taaksepäin-katsovia operaattoreita ja Jaakko Hintikan mahdollisten maailmojen semantiikkaa,² mutta jostakin syystä hän on innostunut eksistentialistien ajatuksenkuluista ja ryhtynyt paneutumaan Sartren tietoisuusfilosofiaan. Saamme tauolla kuulla jatko-opiskelijoiden spekulatioita syistä ja seurauksista – akateemisista, tiedepoliittisista ja romanttisista – mutta niitä enemmän mei-

tä kiinnostavat esi-reflektiivinen tietoisuus ja sen rooli intentionaalisuudessa eli suuntautumisesamme maailman yksityiskohtiin ja kokonaisuuteen.³

Yritämme parhaamme käsittääksemme, mistä kaikesta on kysymys. Vertaamme muistiinpanoja ja luemme kaikki Sartre-suomennokset, jotka löydämme Ilarin isän Lassin kirjastosta. Aiheet vaihtelevat vapaudesta kirjallisuuteen, sorrosta rakkauteen. Teosten otsikot esittävät meille kysymyksiä ja nimeävät uusia ongelma-alueita: *Mitä kirjallisuus on?*, *Juutalaiskysymys* ja *Inho*. Saan ensi kertaa luettavakseni myös Lassi Nummen runon:

”(...) Ei röyhkimys eikä mielistelijä, ei uskon tai aatteen
nyörittämä, ei epäilyn lamauttama, ei kyynikko,
ei byrokraatti, ei anarkisti. Vaan

vapaa mies, vapaasyntyinen,
maailmaan syntynyt”⁴

Kahlaamme Saarisen opastuksella läpi Sartren mahtavan pääteoksen ensimmäiset laajat osat ja paneudumme Sartren analyttisiin ja konstruktiviisiin peruskäsitteisiin. Kevät etenee hurjaa vauhtia, emmekä ehdi saavuttaa niitä loppupuolen lukuja, jotka käsittelevät tietoisuuden ruumiillisuutta ja suhdetta maailman elementteihin.⁵ Riittää, että opimme erottamaan tietoisuuden eri muodot ja käsitämme itsepetoksen eli huonon uskon perusluonteen. Aihealue on uusi Helsingin yliopistolla ja jokainen edistysaskel on merkittävä.⁶

Saarinen johtaa opiskelijansa uusiin filosofisiin ympäristöihin ja, mikä merkittävämpää, saamme perehtyä myös uudensuomenlaisiin filosofisiin kysymyksiin ja menetelmiin. Tutkimme tietoisuutta, kokemusta, toiseutta, vierautta, minuutta ja identiteettiä, mutta ihmettelemme myös mitä tarkoittaa intentionaalisuus, aikatietoisuus ja olemisen ymmärtäminen.⁷ Jouluna saan äidiltäni lahjaksi Simone de Beauvoirin *Toinen sukupuoli* -teoksen tuoreen suomennoksen.⁸

X X X

Saarinen selvittää Sartren eksistentiaalistista käsitteistöä myöhemmin tutkimusteoksissa *Sartre: pelon, inhon ja valinnan filosofia* (1983) ja *Olennainen nainen: naiskuvan filosofisen perusteet* (1983).⁹ Hän soveltaa näitä ideoita omaperäisesti oppimisen, opettamisen ja perinteen ongelmiin oppikirjoissa *Länsimaisen filosofian historia huipulta huipulle* (1985), *Filosofia* (1994, 2004), *Symposium: filosofian keskeiset ajattelijat ja teemat* (1999) sekä *Muodonmuutos* (2000). Myös populaaritieteelliset ja filosofis-terapeuttiset julkaisut *Epäihmisen ääni* (1983), *Jörn Donner* (1987), *Erektio Albertinkadulla* (1988) ja *Poppamies* (1999) viittaavat sartrelaisiin käsitteisiin.

Sartren keskeinen asema Saarisen esityksissä saattaa johtaa ajattelemaan, että Saarisen oma filosofia olisi, ellei teeseiltään, niin ainakin perusotteeltaan ranskalaisittain eksistentiaalistista. Sartrelaisen termistön keskeisestä asemasta huolimatta Saarisen työn metodiset puitteet ovat kuitenkin toisaalla. Kyse ei ole radikaalista itsetutkiskelusta vaan tieteellis-kulttuurisesta hankkeesta,

jota vakiintuneen termin puuttuessa voimme kutsua vaikkapa intellektuaaliseksi anarkismiksi.¹⁰

Pääelementit hahmottuvat Sartre-luentoja varhaisemmissa teoksissa *Punkakatemia* (1980 Jan Blomstedtin kanssa) ja *Terässinfonia* (1981 M.A. Nummisen kanssa). Hintikan monimaailmaisen merkitysteorian ohella nämä työt nojaavat kahteen lähteeseen, jotka nykylukijalle saattavat olla tuntemattomia mutta jotka antoivat suunnan ja liikevoiman Saarisen koko myöhemmälle työlle. Yhtäältä lähtökohtana on Paul Feyerabendin anarkistinen tieto-oppi ja tieteenfilosofia¹¹ ja toisaalta Hunter S. Thompsonin gonzo-journalismi.¹²

Terässinfonia alkaa tiiviillä ”Esipuheella”, jossa kirjoittajat yhdessä päättävät lisätä suomalaiseen kulttuurihistoriaan uudenlaisen luvun. M.A. Numminen ehdottaa: ”Minusta me olemme lähellä gonzo-kirjallisuutta. Onko kirjamme siis uutta kirjallisuutta?” Saarisen yksisanainen vastaus ”jep” toimii sekä ohjelmajulistuksena että osana ohjelman käytännöllistä toteutusta.¹³ Yhtä lailla tieteen kuin kirjallisuuden muotoja on järkytettävä, jotta elävät ideat ja niitä ilmaisevat teot voivat iskeytyä jähmeiden järjestelmien ja rakenteiden läpi ja kehittyä kukoistukseen. *Punkakatemia* hahmottaa tälle kulttuuriselle työlle poliittisen kontekstin 1970-luvun lopulta, Pohjois-Euroopan koillisnurkasta:

”Leninismi on kriisissä: tämän päivän todellisuutta ovat erilaiset sosiaaliset liikkeet, naisasia-, ympäristö-, ydinvoiman ja teknokratian vastaiset liikkeet. Tähän kuvioon liittyy myös punkliike. Niiden yhteisenä nimittäjänä on tietty itsenäisyyden korostus, haluttomuus antautua poliittisten puolueiden hinaukseen.”¹⁴

X X X

On vuosi 1980. Seisomme Nummen ja Hackmanin kanssa joka torstai kymmenien muiden opiskelijoiden tavoin Tavastian Diggiteekin jonossa, aluksi kevätsateissa, sitten syystuulissa ja lopulta 20-asteen talvipakkasissa. Jono ulottuu yleensä Urho Kekkosen kadulta pitkälle yli Annankadun kulman ja etenee aina kitkaisesti, sillä ovimiesten tehtävänä ei ole asiakkaiden ohjaaminen tai opastaminen vaan sisäänpääsyn säännöstely.

Nuorisjärjestöt ovat kaksi vuotta aikaisemmin estäneet *Sex Pistols*:in esiintymisen Helsingissä vetoamalla soittajien rikosrekistereihin sekä maamme nuorisotyöttömyyteen. *Kirjailijaliittoa*, *Eino Leino Seuraa* ja *Parnassoa* hallitsevat puhdaslinjaiset modernistit ja sosiaalisesti suuntautuneet realistit ja naturalistit.¹⁵ Valtaosa yliopistojen tutkijoista ja opettajista, niin professoreista kuin assistenteistakin, kantaa poliittisen puolueen jäsenkirjaa.

Punkakatemia ja *Terässinfonia* julistavat tässä tilanteessa kulttuurivallankumousta, toki hyvin toisenlaista kuin Maon *Pieni punainen kirja*, mutta kulttuurivallankumouksen yhtä kaikki. Saarinen hahmottelee kirjailijakumppaneidensa avulla kirjallisen pluralismin ja tieteellisen anarkismin ja relativismin ohjelmaa ja ryhtyy toteuttamaan tätä ohjelmaa niin puheissaan ja kirjoituksissaan kuin teoissaan.¹⁶

Hunter S. Thompsonin tavoin hän lähtee sekoittamaan tosiasioihin fiktiota ja fantasiaa tavoitteenaan niin tieteellisen kuin taiteellisen kulttuurin muutos. Kirjalliset, filosofiset ja tieteenfilosofiset esikuvat innostavat kokeilemaan, miten totuus, tieto ja varmuus – tai niiden puolustajat – reagoivat kitsiin, kliseisiin, naiiviuteen ja trivialiteetteihin. Ei riitä, että epäsovinnaisen avulla ko-

etellaan perinteisten tieteellisten käsitteiden ja ideoiden kestävyyttä; ohjelman performatiivinen puoli edellyttää, että myös tieteentekijän sovinnainen rooli ja yksi-ilmeinen persoona on hylättävä. Kun punk-tohtori 1980-luvulla siteeraa Feyerabendin metodista iskulausetta ”Anything goes”, kyse ei ole olevan ajattelemisesta eikä maailman paljastamisesta vaan tieteentekemisen ja kulttuuritoiminnan käytännöllisestä mullistamisesta. Feyerabendin *Agaist Method* -teos osoittaa hankkeelle eksistentiaalisen kiinnostuksen kohdan:

”Eikö ole mahdollista, että tiede, sellaisena kun sen nykyisin tunnemme, tai sellainen ’totuudenetsintä’, joka etenee perinteiseen filosofiseen tyyliin, tulee synnyttämään hirviön? Eikö ole mahdollista, että [sellainen] objektiivinen lähestymistapa, joka paheksuu henkilökohtaisia yhteyksiä tutkittaviin olioihin, tulee vahingoittamaan ihmisiä, tekemään heidät surkeiksi, vihamielisiksi, itsetyytyväisiksi koneiksi joilta puuttuu sekä viehätysvoima että huumorintaju? (...) Uskon, että joudumme vastaamaan myöntävästi moniin näistä kysymyksistä ja että tarvitaan kipeästi sellaista uudistusta, joka tekee tieteistä anarkistisempia ja subjektiivisempia (Kierkegaardin mielessä).¹⁷

x x x

On vuosi 2013. Suomalainen filosofia on suurten muutosten alaisena. Neljä vuotta vanha yliopistolaki on tuonut mukanaan aivan uudenlaisia hallinnollisia, rahoituksellisia ja organisatorisia haasteita. Filosofialla ei enää ole itsestäänselvää asemaa matematiikan, tieteiden kuningattaren, rinnalla, eikä yksikään teoreettisen perustutkimuksen oppiaineista kuulu Opetus- ja kulttuuriministeriön ydinalueille tai rahoittajien painopisteisiin.

Ystävieni ja kollegani edesmennyt Aristoteles-tutkija Juha Sihvola lohduttaa minua filosofianhistoriallisella perspektiivillä: filosofinen ajattelu on ennenkin selvinnyt yhtenäiskulttuurin kovista ajoista, keskiajalla luostareissa ja totalitaristisella 1900-luvulla maanpaossa ja vankileireillä. Nytkin tulee löytymään tila, jossa ajattelu voi jatkua ja ilmiöiden analyysi ja käsitteiden kehittäminen edistyä häiriöistä ja keskeytyksistä huolimatta.

Minun on kuitenkin vaikea lohduttautua historiallisella katsannolla. Tältä osin tajuan, että olen auttamatta 1980-luvun eksistentiaalisen pragmatismen perillinen: sivullisen tarkkailijan ja tarkkanäköisen konservaattorin roolit on menetetty ja vastuu tulevasta painaa jokaisen indeksikaalin osalta juuri tässä ja nyt.

Mihin siis on ryhdyttävä? En vielä tiedä. Tilanteen luonne alkaa kuitenkin vähitellen hahmottua. Tartun Hannah Arendtin vastasuomennettuun *Totalitarismin synty* -teokseen ja luen viimeiseltä sivulta: ”Alku on ihmisen korkein ominaisuus ennen kuin siitä tulee historian tapahtuma. Poliittisesti se merkitsee samaa kuin ihmisen vapaus.”¹⁸

Kirjoittaja

Kirjoittaja on teoreettisen filosofian yliopistonlehtori ja dosentti Helsingin yliopiston Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteen tutkimuksen laitoksella ja toimii Suomen Akatemian akatemiatutkija sekä Subjectivity, Historicity, Communalility (SHC) -tutkimusyhteisön johtajana Helsingin yliopiston Tutkijakollegiumissa (sähköposti: sara.heinamaa@helsinki.fi).

Loppuviitteet

1 Vuosikymmeniä myöhemmin, uuden yliopistolain aikoina, Helsingin yliopisto rakensi opiskelijoilleen samaan paikkaan *Kaisa*-kirjaston.

2 Saarinen puolusti artikkeliväitöskirjaansa *Backwards-Looking Operators in Intensional Logic and in Philosophical Analysis* Helsingin yliopistossa vuonna 1977, vastaväittäjänään opettajansa ja ohjaajansa professori Jaakko Hintikka ja kustoksena vt. professori Ilkka Niiniluoto. Väitöskirja koostui neljästä artikkelista: ”Backwards-looking operators in intensional logic and in philosophical analysis: A summary”, ”Backwards-looking operators in tense logic and in natural language”, ”Intentional identity interpreted: A case study of the relations among quantifiers, pronouns, and propositional attitudes”, sekä ”Propositional attitudes, anaphora, and backwards-looking operators”.

Kymmenen vuotta myöhemmin Hintikan toinen nuori oppilas Martin Kusch kehitti Hintikan erottelujen pohjalta kaksijakoista fenomenologia-luentaa. Kusch ja Hintikka argumentoivat, että Husserlin koko fenomenologia on ymmärrettävä kieli-kalkyylina-käsityksen muunnelmana kun taas Heidegger kehittää kieli-universaalina-välineenä-näkökantaa. Ks. tästä Martin Kusch and Jaakko Hintikka *Kieli ja maailma* (Oulu, Pohjoinen, 1988); vrt. Martin Kuschin *Language as Calculus vs. Language as Universal Medium: A Study in Husserl, Heidegger and Gadamer* (Dordrecht, Kluwer Academic Publishers, 1989); Jaakko Hintikan *Lingua Universalis vs. Calculus Ratiocinator: An Ultimate Presupposition of Twentieth-Century Philosophy* (Dordrecht, Kluwer Academic Publishers, 1996). Hintikan erottelun lähtökohdista ks. Jean Van Heijenoort, ”Logic as calculus and logic as language”, *Synthese* 17 (1967): 324–330.

3 Saarisen intentionaalisuus-käsitys nojaa norjalaisen Dagfinn Føllesdalin kehittämään ns. fregeläiseen tulkintaan (ks. esim. Saarinen, ”Fenomenologia ja eksistentialismi”, teoksessa *Nykyajan filosofia*, toim. Ilkka Niiniluoto ja Esa Saarinen, Helsinki, WSOY, s. 222–223; vrt. Dagfinn Føllesdalin essee ”Fenomenologia analyttisen filosofian ja eksistentialismin siteenä”, teoksessa *Filosofian tila ja tulevaisuus*, toim. Jaakko Hintikka ja Lauri Routila, Helsinki, Weilin & Göös, 1970, 30–44). Vaihtoehtoisista intentionaalisuus-tulkinnosta ks. Sara Heinämaa, *Ele, tyyli ja sukupuoli* (Helsinki, Gaudeamus, 1996, s. 43).

4 Teoksessa *Linna vedessä* (Helsinki, Otava, 1975), s. 108.

5 Näistä aiheista ks. Sara Heinämaa, ”Psychoanalysis of things: Objective meaning or subjective projections?”, *Beauvoir and Sartre: The Riddle of Influence*, toim. Christine Daigle ja Jacob Colomb, Bloomington and Indiana, Indiana University Press, 2009, s. 128–142; ”Body”, *Routledge Companion to Phenomenology*, toim. Sebastian Luft ja Søren Overgaard, London, Routledge, 2010, s. 222–232; ”Sex, gender and embodiment”, *Oxford Handbook of Contemporary Phenomenology*, toim. Dan Zahavi, Oxford, Oxford University Press, 2012, s. 216–242.

6 Saarinen ryhtyi luennoillaan hankkeeseen, jonka onnistumisen mahdollisuuksia Georg Henrik von Wright oli epäillyt teoksessaan *Logiikka, filosofia ja kieli* (1960) seuraavasti: ”Ei ehkä ole perustetonta olettaa, että nykyisen eksistentialismin kaksinaiset alkulähteet niin perin erilaisilla tahoilla kuin Kierkegaardin eksistentialismissa sekä Brentanon ja fenomenologien realismissa ovat yhtenä syynä siihen, että kaikki yritykset ilmaista tätä filosofiaa järjestelmän muodossa näyttävät (minusta) kovin arveluttavilta. Systematisoivia eksistentialisteja lukiessa tulee helposti ajatelleeksi erään toisen syvällisen nykyaikattelijan usein lainattua lausetta: ’Wovon man nicht reden kann, darüber muss man schweigen’ (teoksessa *Logiikka ja humanismi*, Helsinki, Otava, 1998, s. 168).

7 Eksistenssifilosofian historiasta Suomessa ks. Jussi Backmanin esitys ”Heidegger Suomessa” teoksessa *Heidegger: Ajattelun aiheita* (Tampere, niin & näin, 2006, s. 46–60).

8 Kolmekymmentä vuotta myöhemmin Erika Ruonakoski, Hanna Lukkari ja Iina Koskinen suomen-

tavat teoksen uudelleen, nyt kokonaan, ilman poistoja ja lyhennyksiä: *Toinen sukupuoli, 1. Tosiasiat ja myytit, 2. Eletty kokemus* (Helsinki, Tammi, 2009–2011). Vuonna 2011 ilmestyy myös Ruonakosken suomennos Beauvoirin *Pour une morale de l'ambiguité* -teoksesta: *Moniselitteisyyden etiikka* (Helsinki, Tutkijaliitto, 2011). Kaksi vuotta myöhemmin Iina Koskinen valmisti pro gradu -tutkielmansa Beauvoirin vapaus- ja alistusteoriasta otsikolla ”Simone de Beauvoir ja feminismin subjektin kriisi”.

9 Ks. myös Esa Saarinen, ”Fenomenologia ja eksistentialismi”, *Vuosisatamme filosofia*, toim. Ilkka Niiniluoto ja Esa Saarinen (Helsinki, WSOY 1986, s. 111–144).

10 Saarisen eksistentialismi asettaa tehtäväksi yksilöllisen tai henkilöllisen identiteetin luovan muokkauksen ja konstruktion, ei minuuden ehtojen radikaalia selvitystä (ks. esim. Esa Saarinen, ”Fenomenologia ja eksistentialismi”, teoksessa *Nykyajan filosofia*, toim. Ilkka Niiniluoto ja Esa Saarinen, Helsinki, WSOY, s. 249–255).

11 Paul Feyerabend (1924–1994) oli itävaltalais-syntyinen tähtitieteilijä ja filosofi, joka 1960- ja 1970-luvuilla kehitti anarkistista tieteenfilosofiaansa Karl Popperin ja Imre Lakatosin tieteenfilosofioiden pohjalta. Sartren ja Feyerabendin filosofiat sivusivat toisiaan Søren Kierkegaardin (ja Friedrich Nietzschen) klassisen eksistentialismin kautta, mutta muiden, vahvempien, vaikutteiden ja lähtökohtien erot johtivat hyvin erilaisiin filosofisiin hankkeisiin: Sartrea ohjasivat 1800- ja 1900-luvujen fenomenologiat sekä liberalistis-sosialistinen politiikankäsitys, Feyerabendia taas kiehtoivat popperilainen tieteenfilosofia, analyttinen mielenfilosofia sekä natsismi (Sartre, *Les mots*, Paris, Gallimard, 1964; Feyerabend, *Killing Time: The Autobiography of Paul Feyerabend*, Chicago, University of Chicago Press, 1995).

Näkemykset eivät eronneet vain tieteenfilosofian ja politiikan filosofian kohdalla vaan myös mielenfilosofian ja metafysiikan. Kun Sartre teoksissaan selvitti tietoisuuden ja intentionaalisuuden muotoja ja muodostumista, Feyerabend kehitti eliminatiivisena materialismina myöhemmin tunnettua kantaa, jonka mukaan tietoisuuskäsitteistö ei sovi yhteen luonnontieteiden fysikalistisen ontologian kanssa ja on siksi hylättävä (ks. ennen muuta Paul Feyerabend, ”Explanation, reduction, and empiricism”, *Minnesota Studies in the Philosophy of Science, Volume 3: Scientification Explanation, Space and Time*, toim. H. Feigl and G. Maxwell, Minneapolis, s. 28–97; ”Materialism and the mind-body problem”, *Review of Metaphysics*, 17. vuosikerta, 1963, s. 49–66; ”Mental events and the brain”, *The Journal of Philosophy*, LX vuosikerta, 11. numero, 1963). Feyerabend hylkäsi myöhemmin eliminatiivisen kantansa mutta sen kehittäjänä kunnostautuivat sittemmin Paul Churchland (esim. *Matter and Consciousness*, Cambridge, Massachusetts, The MIT Press, 1981) ja Richard Rorty (*Philosophy and the Mirror of Nature*, Princeton University Press, 1980).

12 Hunter S. Thompson, *Outoja tarinoita oudolta ajalta* (1982, alkup. teos *The Great Shark Hunt* 1979), *Hell's Angels* (1996), *Fear and Loathing in Las Vegas* (1971). Paul Feyerabend, *Against Method* (1975), *Science in a Free Society* (1978) ja *Farwell to Reason* (1987).

13 M.A. Numminen ja Esa Saarinen, *Terässinfonia* (Weinin & Göös, 1981), s. 7.

14 Jan Blomsted ja Esa Saarinen, *Punkakatemia* (Fanzine, 1980), s. 13. Sartre: *pelon, inhon ja valinnan filosofia* -teos alkaa metodisella pohdinnalla, joka torjui gadamerilaisen hermeneutiikan ja toteuttaa gonzo-asennetta myös tekstitulkinnessa: ”lukijan edessä oleva Soundikirja n:o 19 edustaa syntyvaltaan samantyyppistä asennetta, joita eräät kireäpipot epäilemättä pitävät gonzo-journalismin (nyt) ja punkrockin (ennen) kuolemansynteinä: sen piittaamattomuutta järjestäytyneen yhteiskunnan Laille ja Järjestykselle. Tarkoitin esimerkiksi sitä, että olen kirjoittanut teoksen ranskalaisfilosofi Jean-Paul Sartrestä, vaikkein tiedä tuon taivaallista 40-luvun Ranskan ‘intellektuaalisesta miljööstä’ ja vaikkein osaa sanaakaan ranskaa. Who cares?” (*Satre: pelon, inhon ja valinnan filosofia*, s. 11).

15 Erno Paasilinna vastaa vuonna 1980 *Eino Leino* -seuran kokouksessa hotelli Helsingissä Esa Saa-

risen ja Anja Kaurasen (myöh. Snellman) Ylioppilaslehdessä ilmestyneeseen tulenpalavaan kirjallisuuskritiikkiin: ”Minulla on edessäni vain tämä Ylioppilaslehden artikkeli. Se on hyvin innostunut, vaikka minusta innostus onkin kyvyn lajeista yksi vaarallisimpia. Mitä korkeampi sen aste on, sitä varmemmin kaikki itsekritiikki kaatuu sen alle. Tässä artikkelissa on siinä suhteessa oikein hyvin onnistuttu. Tyyli on peräisin 1920-luvulta, se on hautausmaitten tyyliä, ja outoa on että sitä käyttää nuoriso. Palsta 1: mainitaan Elmer Diktoniuksen ajatelma: ’Kesytt linnut kaipaavat, villit lentävät.’ Kirjoittajat ovat akateemisia kansalaisia ja käyneet koulua noin 20 vuotta. He ovat selviä laitospasvatteja. Heidän tähänastisen elämänsä on vain yksi pitkä koulumatka kotoa yliopistoon. Minusta on rohkeaa puhua villeistä linnuista tällaisin edellytyksin. Koko nuoriso taas on paljon laajempi käsite: heidän joukossaan on varmasti villejä lintujakin. Emme tosin tiedä missä he ovat, koska he ovat villejä. Tässä hotellissa en usko heitä olevan’ (Erno Paasilinna, ”Villit linnut hotelli Helsingissä”, teoksessa *Riita maailman kanssa: kirjoituksia neljältä vuosikymmeneltä* 1997). Paasilinna jäljittää Saarisen ja Kaurasen kirjallisuuskritiikin 1920-luvun romanttiseen futurismiin ja urbanismiin, ennen muuta Mika Waltarin tuotantoon, ja varoittaa sen esteettisestä ja poliittisesta naiiviudesta.

Vastauksena 1980-luvun alun einoleinolaisiin kiistoihin Ylioppilaslehti julkaisi sarjan ironisia mutta valaisevia analyyseja nykyajan uusista intellektuelleista: Tuomas Nevanlinna, Kari Kontio ja Dan Steinbock kirjoittivat Esa Saarisen tuotannon lisäksi Pentti Saarikosken, Jouko Turkan ja Dan Steinbockin teoista ja teoksista (otsikolla ”Mandariinit’ teoksessa *Jos muuta ei ole tehtävissä niin Paakkuuntukaa*, toim. Timo Harakka ja Kimmo Pietinen, Jyväskylä, Gummerus, 1986, 3-39). Nevanlinna luokitteli tässä yhteydessä paasilinnalaisen kritiikin seuraavasti: ”Julkisuusintellektuelli saa hieman yllättäen eniten kritiikkiä {muiden} intellektuellien taholta. Tunnetta konservatiivisen ja radikaalin kritiikin. Edellisen mukaan julkisuusintellektuelli menettää tieteellisyytensä, jälkimmäisen mukaan kriittisyytensä. Konservatiivin argumentti on jääne, mutta entä kriitikon? Ehkä sekin on marmatusta. Ainakin jos vaihtoehdona on kriitikon oma olkaakohautteleva isolaatio’ (emt. 7).

16 *Sartre: pelon, inhon ja valinnan filosofia* -teoksessa Saarinen tukee relativistista ja anarkistista Sartre-tulkintaansa analyyttisen tieteenfilosofian avulla nojaten Feyerabendin ohella Thomas Kuhnin, Nelson Goodmanin ja William van Orman Quinen argumentteihin (*Sartre: pelon, inhon ja valinnan filosofia*, s. 296–312).

17 Paul Feyerabend, *Against Method: Outline of an Anarchistic Theory of Knowledge* (Lontoo, Verso 1975), s. 154, oma suomennokseni. Ilkka Niiniluoto luonnehtii Feyerabedin tieteenfilosofiaa painottamalla, että siinä keskeisellä sijalla ovat menetelmät, joita perinteinen (pragmatistinen) tieteenfilosofia ei ole laskenut varsinaisesti tieteellisiksi: tiedemiesten suostuttelu, propaganda ja hämäys sekä teorialtuotannon hallitsematon lisääminen (*Tieteellinen päättely ja selittäminen*, Helsinki, Otava, s. 212).

18 Hannah Arendt, *Totalitarinismien synty*, suom. Matti Kinnunen (Tampere, Vastapaino, 2013). Alkuteos *The Origins of Totalitarianism* (1948).